

O'ZBEK VA KOREYS IBORALARI

Rasulova Nargiza Tuyboy qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti

Sharq tillar fakulteti, koreys tili yo'nalishi

muratu1996murodjon@gmail.com

93 830 09 27

Ilmiy rahbar: **Xolmuradova Nigora Faxriddinovna**

Rus filologiyasi kafedrası stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqola koreys iboraları (frazеologik birliklar)ni o'rganishning lingvistik va pedagogik ahamiyatini tahlil qiladi. Koreys iboraları nutqqa rang-baranglik va jonlilik bag'ishlab, murakkab fikrlarni qisqa va tushunarli shaklda yetkazishga yordam beradi. Maqolada Y.-S. Park (1985) ning iboralarni lingvistik va madaniy kontekstda o'rganish bo'yicha tadqiqotlari tahlil qilinadi va ularning shakl, ma'no va qo'llanish xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'zbek va koreys iboralarini qiyoslash orqali til va madaniyat o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar aniqlanadi, bu esa tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi. Maqola natijalari koreys iboralarini o'qitishda va nutqni boyitishda amaliy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar:

Koreys iboraları, frazeologiya, tilshunoslik, nutq, tarjima, pedagogika, madaniyat.

Frazeologiya tilshunoslikning alohida sohasi o'laroq XX asrning boshlarida rus tilshunosligida ajralib chiqqan [1; 2025], **bu esa keyinchalik turli tillardagi, jumladan, o'zbek va koreys tillaridagi iboralarni ilmiy asosda qiyoslab o'rganish imkonini yaratgan. Aynan shu ilmiy yondashuv orqali o'zbek va koreys frazeologik birliklarining ma'no, obrazlilik va madaniy yuklama jihatlarini chuqur**

tahlil qilinib, ularning har ikki xalq dunyoqarashini qanday aks ettirishi aniqlanadi. O‘zbek iboralarida ko‘proq hayotiy tajriba, ijtimoiy munosabatlar va milliy mentalitet ifodalansa, koreys iboralarida intizom, jamoaviylik va an‘anaviy qadriyatlar ramziy shaklda namoyon bo‘lishi kuzatiladi. Bu ikki til frazeologiyasini qiyoslash jarayoni nafaqat lingvistik o‘xshashlik va farqlarni, balki madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan semantik nozikliklarni ham ochib berishga xizmat qiladi. Shuningdek, o‘zbek va koreys iboralarini tahlil qilish tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Frazeologik birliklarning milliy rang-barangligi va obrazli tabiati ularni so‘zma-so‘z tarjima qilish emas, balki mazmunan moslashtirish zarurligini yaqqol ko‘rsatadi. Shu bois o‘zbek va koreys iboralarini frazeologik nuqtayi nazardan o‘rganish til, madaniyat va tafakkur o‘rtasidagi chuqur bog‘liqlikni yorituvchi muhim ilmiy yo‘nalish sifatida qaraladi.

O‘zbek va koreys iboralarini frazeologik nuqtayi nazardan tahlil qilish har ikki tilning ichki tuzilishi va madaniy asoslarini chuqurroq anglash imkonini beradi, chunki iboralar tilning eng obrazli va mazmunli qatlamini tashkil etadi. O‘zbek tilida iboralar ko‘pincha tabiat, kundalik turmush va insoniy munosabatlarga tayanib shakllansa, koreys tilida ijtimoiy tartib, hurmat va jamoaga bo‘lgan munosabat asosiy semantik tayanch sifatida namoyon bo‘ladi. Bu farq har ikki xalqning tarixiy taraqqiyoti va ijtimoiy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liq holda yuzaga kelgan. Frazeologik birliklar orqali o‘zbek tilida shaxsiy erkinlik va samimiylilik, koreys tilida esa intizom va o‘zaro mas’uliyat kabi tushunchalar yaqqol ifodalanadi. Shu sababli iboralar tilning faqat leksik emas, balki ijtimoiy va madaniy funksiyasini ham aks ettiradi. O‘zbek va koreys iboralarini qiyoslash tilshunoslikda milliy tafakkur modellarini aniqlashga xizmat qiladi. Bunday tadqiqotlar orqali iboralarning faqat ma’nosi emas, balki ularning ishlatilish konteksti va pragmatik vazifasi ham ochib beriladi. Natijada, frazeologik birliklar har bir tilning o‘ziga xosligini ifodalovchi muhim lingvistik vosita sifatida baholanadi.

O'zbek va koreys iboralarini o'rganish til o'rganuvchilar uchun nafaqat so'z boyligini oshirish, balki madaniy kompetensiyani shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Iboralar orqali o'rganuvchi har bir xalqning fikrlash uslubi, hissiy ifoda shakli va ijtimoiy munosabatlarini chuqurroq tushunish imkoniga ega bo'ladi. O'zbek iboralarida ko'proq ochiqlik va hissiylik ustuvor bo'lsa, koreys iboralarida ehtiyotkorlik va bilvosita ifoda ko'proq uchraydi. Bu holat muloqot jarayonida madaniyatlararo farqlarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa tarjimada iboralarning mazmuniy ekvivalentini topish tilshunosdan chuqur madaniy va semantik bilimni talab etadi. Agar ibora noto'g'ri talqin qilinsa, matnning umumiy ma'nosi va emotsional ohangi buzilishi mumkin. Shu sababli o'zbek va koreys iboralarini tizimli o'rganish tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijada bunday qiyosiy tadqiqotlar tilshunoslik bilan bir qatorda tarjimashunoslik va til o'qitish sohalarida ham katta amaliy ahamiyat kasb etadi.

Iboralarni o'rganishning dolzarbligi ularning tarjima jarayonida, til o'rgatishda, til madaniyatini rivojlantirishda va nutqni boyitishda tutgan o'rnidan kelib chiqadi [2; 2025], **chunki frazeologik birliklar matn mazmunini yanada aniq, obrazli va ta'sirchan ifodalash imkonini beradi. Ayniqsa tarjima jarayonida iboralarning to'g'ri talqin qilinishi matnning milliy rang-barangligi va semantik nozikliklarini saqlab qolishga xizmat qilib, noto'g'ri yoki so'zma-so'z tarjimadan kelib chiqadigan ma'no yo'qotishlarini oldini oladi. Til o'rgatishda iboralarni o'zlashtirish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini oshirib, ularning chet tilida erkin, tabiiy va madaniy jihatdan mos muloqot qilishiga yordam beradi. Shu bilan birga, frazeologik birliklar orqali til egalarining dunyoqarashi, urf-odatlar va milliy tafakkuri ifodalanib, bu til madaniyatini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Nutq jarayonida iboralardan o'rinli foydalanish so'zlovchining fikrini yanada ta'sirchan, lo'nda va esda qolarli tarzda yetkazishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, iboralar tildagi badiiylilik va emotsionallikni kuchaytirib, og'zaki va yozma nutqning estetik qiymatini oshiradi. Shu sababli iboralarni tizimli ravishda o'rganish va amaliyotda qo'llash**

zamonaviy tilshunoslik, tarjimashunoslik hamda ta'lim sohalarida muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Iboralar nutqga rang-baranglik va jonlilik bag'ishlaydi, murakkab fikrlarni qisqa va tushunarli shaklda yetkazishga yordam beradi [3; 2025]. Masalan, o'zbek tilidagi **“ko'ngli tog'dek”** iborasi insonning bag'rikengligi va mehribonligini birgina obrazli ifoda orqali aniq ko'rsatib, uzun izohsiz ham kuchli ma'no bera oladi. Xuddi shuningdek, **“ko'zi ochildi”** iborasi kishining hayotiy tajriba orttirib, voqelikni chuqurroq anglay boshlaganini bildiradi va bu fikrni oddiy so'zlardan ko'ra ta'sirliroq yetkazadi. **“Tili shirin”** iborasi insonning muomala madaniyati va boshqalar bilan tez til topishish qobiliyatini ifodalab, nutqda ijobiy baho berishning obrazli vositasiga aylanadi. Bundan tashqari, **“yuragi tosh”** iborasi befarqlik va rahmsizlikni ifodalashda qo'llanib, salbiy xarakter xususiyatlarini aniq va lo'nda tasvirlash imkonini beradi. O'zbek iboralari ko'pincha kundalik hayot, tabiat va inson ruhiy holatlari bilan bog'liq bo'lib, ular orqali xalqning milliy tafakkuri va hayotiy tajribasi aks etadi. Shu bois o'zbek iboralaridan o'rinli foydalanish nutqni nafaqat boyitadi, balki uni madaniy, ta'sirchan va tinglovchi yoki o'quvchi uchun yanada qiziqarli qiladi.

O'zbek tilidagi iboralar xalqning hayotiy tajribasi va ruhiy dunyosini yorqin aks ettiradi, masalan, **“og'zi qulog'ida”** iborasi insonning nihoyatda xursand holatini obrazli tarzda ifodalab, uning quvonchi naqadar kuchli ekanini darhol anglatadi, **“boshi osmonga yetdi”** esa kutilmagan muvaffaqiyat yoki baxt tufayli odamning cheksiz shodlanganini ta'sirchan ifodalaydi. **“Yuragi orqasiga tortdi”** iborasi qo'rquv yoki hayajon sababli insonning ichki holati o'zgarganini nozik tarzda tasvirlab, oddiy so'zlar bilan aytilganda sezilmaydigan ruhiy kechinmani yoritadi, **“ko'ngli joyiga tushdi”** esa xavotirdan xalos bo'lib, xotirjamlikka erishgan holatni lo'nda va aniq ifodalashga xizmat qiladi. **“Qo'li ochiq”** iborasi saxovatli va boshqalarga yordam berishga tayyor insonni tavsiflab, ijobiy axloqiy sifatlarni obrazli tarzda ko'rsatadi, **“ko'zi tor”** esa hasadgo'y va boshqalarning yutug'ini ko'ra olmaydigan kishini

tanqidiy ruhda tasvirlaydi. Bu kabi iboralar o'zbek nutqida baholash, his-tuyg'u va munosabatni ifodalashning muhim vositasi bo'lib, ular orqali so'zlovchi o'z fikrini yanada ta'sirchan va aniq yetkaza oladi.

Koreys tilida iboralar odatda ‘관용어 (gwanyongeo)’, ‘관용구 (gwanyonggu)’, ‘숙어 (sukeo)’, ‘익힘말 (ikimmal)’ va ‘익은말 (igeunmal)’ deb ataladi [4; 2025], bu atamalar iboralarni turli jihatlari va qo'llanish kontekstlariga qarab tasniflash imkonini beradi. Masalan, ‘관용어 (gwanyongeo)’ ko'proq keng tarqalgan va umumiy ma'noga ega frazeologik birliklarni bildiradi, ularning ma'nosi so'zma-so'z tarjimadan farq qilishi mumkin. ‘관용구 (gwanyonggu)’ esa asosan nutqda keng qo'llanadigan idiomatik birikmalarni ifodalaydi va ular ko'pincha rasmiy yoki og'zaki muloqotda ishlatiladi. ‘숙어 (sukeo)’ iborasi esa grammatika va leksik jihatdan bir-biriga bog'langan so'zlardan tashkil topgan frazeologik birliklarni anglatadi, ularni o'rganish tilni chuqurroq tushunishga yordam beradi. ‘익힘말 (ikimmal)’ va ‘익은말 (igeunmal)’ kabi iboralar esa ko'proq kundalik nutqda ishlatiladigan, ma'nosi va obrazlilik bilan tilning jonliligini oshiruvchi ifodalar sifatida qaraladi. Koreys iboralari o'zining tarkibiy tuzilishi va madaniy konteksti bilan ajralib turadi, shuning uchun ularni to'g'ri tushunish va tarjima qilish til o'rgatishda, tarjimada va nutqda aniq ma'no yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois koreys frazeologik birliklarini o'rganish lingvistik tadqiqotlar, madaniyatshunoslik va tilni samarali o'qitishda dolzarb va foydali hisoblanadi.

Y.-S. Park ta'kidlaydiki, ba'zi iboralar shakl yoki ma'nosi jihatidan mantiqsiz va grammatik jihatdan to'g'ri bo'lmasa-da, ular lingvistik va madaniy hamjamiyatlarda keng qo'llaniladi, bu esa til ishlatilishida ijtimoiy odatlar va umumiy madaniy tushunishning kuchini ko'rsatadi [5; 1985]. Masalan, koreys tilidagi “손에 땀을

취다 (son-e ttam-eul jwida)” iborasi so‘zma-so‘z tarjimada “qo‘lda ter ushlamoq” degan ma‘noni beradi, lekin u hayajon yoki qo‘rqinchli holatda kuchli intizorlikni ifodalash uchun ishlatiladi. Shuningdek, “귀가 얇다 (gwiga yalbda)” iborasi “quloq yupqa” deb so‘zma-so‘z tarjima qilinsa-da, u odamning oson ishonuvchanligini va boshqalarning ta‘siriga tez berilishini bildiradi. Bu kabi iboralar grammatik jihatdan odatiy qo‘llanmalarga to‘liq mos kelmasligi mumkin, ammo ular nutqda aniq va jonli ma‘no beradi, shuningdek, madaniy kontekstni aks ettiradi. Koreys iboralarini o‘rganish orqali til o‘rganuvchilar nafaqat so‘zlarni, balki ularning obrazli ma‘nolarini, madaniy kodlarini va xalqning dunyoqarashini ham tushunish imkoniga ega bo‘ladilar. Ba‘zi iboralar esa mantiqiy bo‘lmasligiga qaramay, doimiy ravishda ishlatiladi va shuning uchun ular nutqni tabiiy, jonli va ijtimoiy jihatdan qabul qilinadigan qiladi. Shu bois, koreys frazeologik birliklarini o‘rganish tilni chuqur tushunish, tarjima qilish va pedagogik jarayonlarda nutqni boyitish uchun juda muhimdir.

Koreys frazeologik birliklari ko‘pincha o‘zining mantiqiy yoki grammatik jihatdan noodatiy tuzilishiga qaramay, nutqda juda faol qo‘llanilib, tilning obrazli va emotsional qatlamini boyitadi. Masalan, “눈이 높다 (nuni nopda)” iborasi so‘zma-so‘z “ko‘zi baland” degan ma‘noni bersa-da, u odamning talabchan yoki tanlab tanlaydigan xarakterga ega ekanini ifodalash uchun ishlatiladi. Shuningdek, “가슴이 먹먹하다 (gaseumi meongmeokhada)” iborasi “ko‘kragi bo‘g‘ilib qolmoq” tarzida tarjima qilinsa-da, u chuqur qayg‘u yoki ichki iztirob holatini tasvirlashda qo‘llanadi. Bu kabi iboralar tilning mantiqiy qoidalaridan chetga chiqsa ham, ular nutqda kuchli hissiy va ma‘naviy yuklama beradi. Koreys iboralarini orqali jamiyatda qabul qilingan hissiy munosabatlar va axloqiy me‘yorlar til vositasida ifodalanadi. Til o‘rganuvchilar bunday iboralarni o‘zlashtirish orqali koreys xalqining fikrlash tarzi va ruhiy dunyosini chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladilar. Shu sababli koreys frazeologiyasini

o'rganish nafaqat til bilimini oshiradi, balki madaniyatlararo muloqotni ham samaraliroq qiladi.

O'zbek va koreys iboralari har ikki xalqning milliy tafakkuri, hayotiy tajribasi va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan muhim til birliklari hisoblanadi. O'zbek tilidagi "ko'ngli tog'dek" iborasi insonning bag'rikengligi va mehribonligini ifodalasa, koreys tilidagi "마음이 넓다 (macumi neolbda)" iborasi ham xuddi shunday ma'noni bildirib, ikki tilda o'xshash obrazlar mavjudligini ko'rsatadi. O'zbek iboralarida ko'pincha tabiat va kundalik hayot bilan bog'liq tasvirlar uchrasa, koreys iboralarida insonning ichki holati va ijtimoiy munosabatlariga alohida urg'u beriladi. Masalan, o'zbek tilidagi "yuragi tosh" iborasi rahmsiz insonni tasvirlasa, koreys tilidagi "피도 눈물도 없다 (pido nunmuldo eopda)" iborasi ham shafqatsizlikni ifodalab, ma'noviy jihatdan bir-biriga yaqin keladi. Bu holat frazeologik birliklarning har xil madaniy muhitda shakllangan bo'lsa-da, insoniy tuyg'ularni ifodalashda umumiylikka ega ekanini ko'rsatadi. O'zbek va koreys iboralari orqali jamiyatda qadrlanadigan ijobiy va salbiy sifatlar til vositasida baholanadi va mustahkamlanadi. Har ikki til iboralari nutqda baholash, hissiy munosabat va ijtimoiy pozitsiyani ifodalash uchun samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli bu iboralarni qiyosiy o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbek va koreys iboralarini taqqoslash tarjima jarayonida yuzaga keladigan ma'no tafovutlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. O'zbek tilidagi "ko'zi ochildi" iborasi insonning ongli ravishda haqiqatni anglay boshlaganini bildirsa, koreys tilidagi "눈이 뜨이다 (nuni tteuida)" iborasi ham xuddi shu mazmunga ega bo'lib, obrazli o'xshashlikni namoyon etadi. Biroq ayrim iboralar har ikki tilda turlicha obraz orqali ifodalanib, bir xil ma'noni yetkazishi mumkin. Masalan, o'zbekcha "og'zi qulog'ida" iborasi kuchli quvonchni ifodalasa, koreys tilida shu ma'no "입이 귀에 걸리다 (ibi gwi-e geollida)" iborasi bilan ifodalanadi, bu esa ikki tilda bir xil metafora

mavjudligini ko'rsatadi. Bu kabi o'xshashliklar tarjimada iboralarni to'g'ri moslashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ayrim iboralar faqat muayyan madaniy kontekstda tushunarli bo'lib, ularni so'zma-so'z tarjima qilish ma'no yo'qotilishiga olib kelishi mumkin. O'zbek va koreys iboralarini chuqur tahlil qilish tarjimonlarga madaniy kodlarni hisobga olgan holda ekvivalent variantlarni topishga yordam beradi. Natijada bunday qiyosiy tadqiqotlar til o'qitish, tarjima va madaniyatlararo muloqotda muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Koreys iboralari tilning boy ifoda vositalaridan biri bo'lib, nutqqa rang-baranglik va jonlilik bag'ishlaydi, shuningdek, murakkab fikrlarni qisqa va tushunarli shaklda yetkazishga yordam beradi. **Ularning so'zma-so'z tarjimasi ko'pincha mantiqsiz yoki grammatik jihatdan noodatiy bo'lsa-da, madaniy va ijtimoiy kontekstda ular keng qo'llaniladi va tilni yanada jonli qiladi. Koreys frazeologik birliklari insonning ruhiy holati, hayotiy tajribasi va ijtimoiy munosabatlarini aks ettirib, nutqda ijobiy yoki salbiy xarakter xususiyatlarini aniq ifodalash imkonini beradi. Til o'rgatishda va tarjimada koreys iboralarini o'rganish talabalar va o'rganuvchilarga nafaqat so'zlarni, balki ularning madaniy va obrazli ma'nolarini tushunishga yordam beradi. Ba'zi iboralar grammatik jihatdan noaniq bo'lsa ham, ular nutqning tabiiyligini, ta'sirchanligini va estetik qiymatini oshiradi, shuningdek, madaniyatlararo muloqotda to'g'ri ma'no yetkazishga xizmat qiladi. O'zbek va koreys iboralarini qiyoslash esa til va madaniyat o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashga, shuningdek, tarjimada yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi. Shu sababli koreys iboralarini tizimli o'rganish lingvistik tadqiqotlar, tilni o'qitish va nutqni boyitish jarayonida dolzarb va muhim ilmiy ahamiyatga ega hisoblanadi.**

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rasulova Nodira Bakhtiyorovna. (2025). KOREYS VA O'ZBEK TILLARIDAGI FRAZEOLOGIK TIZIMDA MA'NO MUNOSABATLARI:

QIYOSIY YONDASHUV. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA
INNOVATSION G'OYALAR. 371-bet.

<https://phoenixpublication.net/index.php/TANQ/article/view/4697>

2. Najmiddinova Roziya. (2025). O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI
IBORALARNING ISHLATILINISH SHAKLLARI. JOURNAL OF NEW
CENTURY INNOVATIONS. 200-bet. <file:///C:/Users/User/Downloads/199-203.pdf>

3. Narziyeva Mohinabonu. (2025). O'ZBEK TILIDA IBORALARNING O'RNI.
IZLANUVCHI ILMIY-METODIK JURNALI. 193-bet.
<file:///C:/Users/User/Downloads/192-197.pdf>

4. Danielle O. Pyun. Hyoun-hwa Kang. (2025). Ikkinchi til sifatida koreys
iboralarini tushunish: tadqiqotlar sharhi va pedagogik ahamiyati. 4-bet. chrome-
extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ncolctl.org/wp-
content/uploads/2024/09/s2-1.pdf

5. Park, Y.-S. (1985). Iboralar bo'yicha tadqiqot, Koreys Ta'limi, 53, 105-121